

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ה

בעזרת ה' יתברך,

ה' יקום דמו- הנקמה מוטלת על ה' או עלינו?

יצחק לוי (isaaclevy1234@gmail.com)

1. הנקמה - מעלה גדולה

א. נקמה-משפט צדק

דברים ל"ב, מג; תהילים נ"ח, יא; תהילים ע"ט, י; תהילים קמ"ט ה-ט

נחום א, ב; תהילים צ"ד, א- ממידותיו של הקב"ה

1. ברכות ל"ג ע"א: מתקיף ליה רב אחא קרחינאה אלא מעתה גדולה נקמה שניתנה בין שתי אותיות שנאמר (תהילים צ"ד, א) "אל נקמות ה'". אמר ליה אין במילתא מיהא גדולה היא והיינו דאמר עולא שתי נקמות הללו למה? אחת לטובה ואחת לרעה. לטובה דכתיב (דברים ל"ג, ב) "הופיע מהר פארן", לרעה דכתיב (תהילים צ"ד, א) "אל נקמות ה' אל נקמות הופיע".

2. רש"י שם במילתיה: במקום שצריכה נקמה דבר גדול הוא.

3. רש"י דברים ל"ב, מא ד"ה "ותאחו ידי": את מידת המשפט להחזיק בה ולנקום נקם אשיב נקם.

4. רש"י הירש דברים ל"ב, מג "ונקם ישיב לצריו": ה' יעניש על כל הפרה של דרישות הצדק והאנושיות, הוא ישלם נקם לצריו הכופרים בחובות הצדק והאנושיות ובכך שוללים את כהונתו.

5. הגר"ח שמואלביץ, שיחות מוסר שמות תשל"ג-נקמה: והביאור בעניינה של נקמה הוא כי תוכנה אינו עונש לרשע גרידא אלא היא מיצוי חשבון הצדק בעולם, וכיון שחשבון הצדק נעשה הרי זה כבוד שמים בעולם... והוא מה שאמרו גדולה נקמה כי על ידי שבני אדם רואים את הנהגת הקב"ה שמשלם שכר טוב ליראיו ונפרע מעושי רשע על ידי זה שמו יתברך מתגדל וכסאו נכון בעולם.

ב. בקשת נקמה בתפילה

ג. חללים שנרצחו על קידוש ה'

א. ה' יקום דמם (כשמזכירים את שמים/ על המצבות)

ב. קבורתם בבגדיהם - להעלות חימה ולנקום נקם.

1. מדרש תלפיות אות ה' ענף הריגה (בקיצור ומעובד): כשנהרג אדם מישראל ע"י אומות העולם... כיון שקיבל עונשו בזה שנהרג בלא משפט מיד בא מלאך... וחוקק נשמתו... כי זה נקרא לבוש מלכות... ולעתיד לבוא יתלבש בקב"ה לבוש אדום זה וינקום דם עבדיו השפוך וזהו מה שכתוב "מדוע אדום ללבושך" (ישעיהו ס"ג, ב).

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ה

2. ש"ך שו"ע יורה דעה שס"ד, ס"ק יא: דאלו בהרוג ביד עובד כוכבים אף על פי שבשעה שמצאואו כבר פסק הדם קוברים אותו כאשר הוא נמצא כדי להעלות חימה ולנקום נקם.

3. מעבר יבוק שפת אמת פרק י: אין מלבישים אותם (שנהרגו ע"י גויים) תכריכים... כדי להתראות לפני המלך המשפט בדמו התוסס עליהם ובתוכם וקול דמיו צועקים אליו מן האדמה ירא ה' וישפוט.. ועושים לנהרג נחת רוח כשמזכירים אותו לומר ה' יקום דמו...

ד. מלחמת נקמה

הרב ישראל עמוד הימיני סימן טז פעולות צבאיות להגנת המדינה: ... אלא שמצוה היא מדין נקמה. וזה נלמד ממה שציוותה תורה על הנקמה במלחמת מדין (במדבר לא). וזהו הביטוי של הרמב"ם "עזרת ישראל מיד צר" דהיינו על משקל הכתוב "צרור את המדינים והכיתם אותם כי צוררים הם לכם"... א"כ שמענו מכאן שיש מושג מיוחד של מלחמת נקמה וזוהי מלחמה כנגד הצוררים את ישראל, ובהם יש דינים מיוחדים. ועכ"פ ודאי יש בזה מצוה גם לדורות כשם שהיתה במדין כי נלמד ממדין בבנין אב.

ה. נקמה חלק מגאולה

1. רמב"ן דברים ל"ב, א ד"ה "כי אשא": אלא דבר ברור הוא כי על הגאולה העתידה יבטיח כי בבית שני לא הרנינו גויים עמו... ובימים ההם לא השיב נקם לצריו ולא כיפר אדמתו עמו.

2. רמב"ן זכריה ב, יב: כי אין די לאל יתברך בטובה שישלם לכם תמורת הרעה שהגיע לכם בגלות עד שייקח נקמה מאויבכם אשר שללו אתכם.

3. הרב הירש תהילים קמ"ט, ז: בטרם תיהפך הכרת האלוהים המושלמת לנחלת הכלל מוכרחה לבוא נקמה, גמול בגויים.

תהילים נ"ח, יא

ו. מהי הנקמה הראויה?

1. הרב קוק עולת ראייה א עמוד ריד: אל נקמות ה' אל נקמות הופיע. אם הנקמה היא כפי מה שהיא מצוירת אצל בני אדם, תכונה שבאה מתוך חולשת הנפש, מתוך שנאה ומשטמה, מתוך קצף על דבר רע שנעשה בעבר, אינה יכולה להיות מתייחסת בכלל לאחת ממידותיו של הקב"ה, אב הרחמים ומקור הטוב והחסד. על כן צריכים אנחנו להבין את כל תכן הביטוי של נקמה, והמפעלים המורים ענין של נקמה, שאנו רואים במערכת ההנהגה האלוהית בעולם, שהיא באה לא מתוך תכונה של מחשכים המאפילים את הזוהר של הטוב, החכמה והרחמים, אלא שהיא באה להאיר בעולם את כל אוצרות הטוב, להסיר את הסבות המאפילות את החיים ואת ההויה בכלל, שהן צמחי הרשע ופרי הכחש והבגידה, שכל זמן שלא יתבערו מן העולם הרי הם מחשיכים אותו. וה' אשר אמר יהי אור מסיר את המחשכים ואת גורמיהם, כדי שהאורה תופיע בעולם. לשמח את כל היצור, אל נקמות ה' אל נקמות הופיע.

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ה

2. הרב חרל"פ מי מרום חלק ד עמוד צ: "האל הנותן נקמות לי וידבר עמים תחתי". גם הנקמה שאחזה לא ארגיש בזה חוש נקמה טבעית בשרית, כי אם מה שאני מרגיש שזו היא מתנה עליונה מאיתו יתברך שמו, וכמו דכתיב "אל נקמות ה' אל נקמות הופיע". לא הרי הנקמה העליונה, שהיא כולה קודש מהמידות העליונות, כהנקמה התחתונה, שהיא מהמידות הלא נכונות, ורק צדיק שהוא כעמר נקי מכל הפניות הגופניות הוא אשר יכול לחזות נקם, שהצדיק אינו חוזה בנקמתו אלא נפילתה של עצמיות הרשעה, ושעל כן "ישמח צדיק כי חזה נקם פעמיו ירחץ בדם הרשע". שאצלו כולו טוב על עצם הרשעה, בלי שום הנאה גשמית מצדו ח"ו. ומפני זה רק הנקמות שהם נתונות מלמעלה הם הנקמות הנכונות. ועל כן הוא חסד גדול הנמשך משם א-ל הוא "הנותן נקמות ליו" ואף העמים שהוא מדביר תחתי ח"ו לייחס זה לכוח אחר זולת שהוא בחסדו נתן לי עוז ואיל להדביר עמים תחתי.

2. איסור נקימה:

ויקרא יט, יח

א. בראשית רבה פרשת וירא פרשה נה: כך אמרו ישראל לפני הקב"ה, רבש"ע הא כתבת בתורתך לא תקום ולא תטור, ואת נוקם ונוטר, אמר להון, לישראל לא אטור דכתיב (תהלים קג, ט) לא לנצח יריב ולא לעולם יטור, אבל לעכו"ם נוקם ה' לצריו ונוטר הוא לאויביו (נחום א, ב) אמר, הכתבתי בתורתך לא תקום ולא תטור את בני עמך, אבל נוקם את לעכו"ם שנאמר (במדבר לא, ב) נקם נקמת בני ישראל.

ב. רמח"ל מסילת ישרים: גם השנאה והנקמה קשה מאד להימלט ממנה, לב הותל אשר לבני האדם. כי האדם מרגיש מאד בעלבונותיו ומצטער צער גדול, והנקמה לו מתוקה מדבש, כי היא מנוחתו לבדה... על כן באה התורה וכללה כלל שהכל נכלל בו "ואהבת לרעך כמוך". כמוך בלי שום הפרש, כמוך בלי חילוקים בלי תחבולות ומזימות, כמוך ממש.

3. בין נקמת ה' לנקמת ישראל:

א. נקמת ישראל

1. בתורה

- במדבר ל"א, ב; שמות כ"א, כ; תהילים קמ"ט ז-ט

- במדבר כ"ה, יא

רש"י ד"ה "בקנאו את קינתי": בנקמו את נקמתי בקצפו את הקצף שהיה לי לקצוף. כל לשון קנאה הוא המתחרה לנקום נקמת דבר.

ספורנו ד"ה "בקנאו את קינתי בתוכם": שעשה נקמתי לעיני כולם כדי שבראותם זה ולא ימחו יכופר על אשר לא מיחו בפושעים ובזה השיב את חמתי מעליהם.

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ה

דברים ל"ב,מג

אבן עזרא שם ד"ה "וכפר אדמתו עמו": ישראל יעשו נקמה בגויים והם יכפרו על ארץ ישראל בעבור הדם ששופך בה.

2. בני"ד

שופטים כ"א,ז, כח

שמואל ב, כ"ב, מח

רד"ק שם ד"ה "האל הנותן נקמות לי": הנקמות שאני נוקם מאויבי הוא נותן לי הכוח והוא המוריד אותם תחתינו.

יחזקאל כ"ה, יב

רש"י שם: הם יהיו שלוחי לנקום את נקמתי.

ב. נקמת ישראל היא נקמת ה'

1. תנחומא ישן מטות ג: הקב"ה אומר (במדבר ל"א,ב) "נקמת בני ישראל" ומשה אמר "נקמת ה'" (במדבר ל"א,ג).

אמר להם הקב"ה: דין שלכם מתבקש שגרמו לי להזיק אתכם. אמר משה: רבון העולמים אם היינו ערלים או כופרים במצוות לא היו רודפים אחרינו, אלא בשביל תורה ומצוות שנתת לנו. הלכך הנקמה שלך הוי לתת נקמת ה'.

2. ספרי במדבר ל"א פסקא קנז: "וידבר ה' אל משה נקום נקמת " להודיע שבחן של (ישראל) שאין נפטרים מן העולם עד שהם מנקמים נקמה (של ישראל) שהיא נקמת מי שאמר והיה העולם.

3. אברבנאל במדבר ל"א: ואתה תראה שהמלחמה הזאת פעם יקראה הכתוב "נקמת בני ישראל" ופעם יקראה "נקמת ה'". והיה זה לפי שהמדינים שתיים רעות עשו עם בנותם לישראל: האחת, שהיו סבה שמתו מישראל כ"ד אלף איש. והשני, שהסיתו אותם והביאום לעכו"ם בעבודת הפעור. והנה בבחינת המתים במגיפה קראה הכתוב "נקמת בני ישראל" שנקמת העם היא, ובבחינת העכו"ם שעבדו בעבורם קרא "נקמת ה'" כי עברו בריתו בסתם.

4. מלבי"ם במדבר ל"א (ו): "וישלח אותם משה אלף למטה אותם ואת פינחס", ר"ל כי מלחמה זו היתה בצד אי בדרך מלחמה כי יצאו י"ב אלף חלוצי צבא, ועז"א נקום נקמת ב"י שמצד אי היתה מיוחסת אל ב"י שהם הנוקמים, ומצד אי היתה בדרך נס, כי מדין היתה מדינה גדולה כמו שנראה מסך הטף שהחיו ולא היה אפשר שי"ב אלף יכבשו אותה רק שהיה הכבוש נסיי עפ"י ה', ועז"א משה לתת נקמת ה' במדין שבאמת ה' היה הנוקם, והגם שה' אמר למשה נקום נקמת ב"י בכ"ז ידע משה שיהיה הכבוש ע"י נס ממה שבא הצווי אליו שהוא ינקום ולא אמר אמור אל ב"י שינקמו ממדין, מזה מבואר שתהיה נקמת נסיית שהנסיים נעשו ע"י משה ובזכותו, ולכן כדי שיהיה בדרך מלחמה ויקוים נקמת ב"י ושכ"ז יהיה בדרך נס אמר החלצו מאתכם אנשים לצבא ויהיו על מדין שילכו בכלי זין והם יהיו על מדין בדרך מלחמה, ובכ"ז לא יקחו צבא רב שיספיק לכבשם עפ"י הטבע רק לתת נקמת ה' במדין ה' יהיה הנוקם והמנצח, וע"כ רק אלף למטה תשלחו, שבוה א"א לכבוש בדרך הטבע רק בעזר ה' ובכחו.